

# Det Fria skolvalet

En normativ värdeanalys



**LUNDS**  
UNIVERSITET

Arvid Blomgren och Olof Mattisson

B-uppsats

Antal ord:8198

STVA22 HT 2013

Handledare: Mikael Kylsäter

Statsvetenskapliga institutionen

Lunds Universitet 2014

Arvid Blomgren 880919-5095

Olof Mattisson 880331-4254

## Abstract

Uppsatsen presenterar en värdeanalys av det fria skolvalet utifrån John Rawls teori om rättvisa och vilket syfte som skolan borde formas kring. Hur påverkas de demokratiska värdena av att skolan förändrats från att vara en sammanhållen statligt styrd enhet till att innefatta ett stort antal skilda aktörer med olika intressen och agendor? Argumentationen görs genom en diskussion om det fria skolvalet och en värdeanalys som belyser en diskussion kring vad skolans roll i samhället är och varför vi bedriver undervisning. Vad innebär reformen för medborgarna och hur påverkas samhället ur ett demokratiskt perspektiv av detta val? Uppsatsen avser att söka och försöka besvara dessa frågor.

Skola, valfrihet, Rättvisa, Demokrati

## Innehåll

<a href="#"><u>Abstract.....</u></a>	<a href="#"><u>3</u></a>
<a href="#"><u>Innehåll.....</u></a>	<a href="#"><u>4</u></a>
<a href="#"><u>Bakgrund.....</u></a>	<a href="#"><u>5</u></a>
<a href="#"><u>Syfte och frågeställning.....</u></a>	<a href="#"><u>7</u></a>
<a href="#"><u>Metod.....</u></a>	<a href="#"><u>8</u></a>
<a href="#"><u>Intersubjektivitet.....</u></a>	<a href="#"><u>9</u></a>
<a href="#"><u>Material.....</u></a>	<a href="#"><u>9</u></a>
<a href="#"><u>Kritisk reflektion.....</u></a>	<a href="#"><u>11</u></a>
<a href="#"><u>Struktur.....</u></a>	<a href="#"><u>12</u></a>
<a href="#"><u>Begreppsdefinition.....</u></a>	<a href="#"><u>13</u></a>
<a href="#"><u>John Rawls rättviseteori.....</u></a>	<a href="#"><u>13</u></a>
<a href="#"><u>Utbildning en medborgerlig rättighet.....</u></a>	<a href="#"><u>15</u></a>
<a href="#"><u>Värdegrund.....</u></a>	<a href="#"><u>20</u></a>
<a href="#"><u>Diskussion.....</u></a>	<a href="#"><u>22</u></a>
<a href="#"><u>Det fria skolvalet.....</u></a>	<a href="#"><u>24</u></a>
<a href="#"><u>Det offentliga etoset.....</u></a>	<a href="#"><u>25</u></a>
<a href="#"><u>Värdet i det allmänna.....</u></a>	<a href="#"><u>29</u></a>
<a href="#"><u>Sammanfattning och slutsats.....</u></a>	<a href="#"><u>30</u></a>
<a href="#"><u>Litteraturlista.....</u></a>	<a href="#"><u>32</u></a>
<a href="#"><u>Elektroniska resurser.....</u></a>	<a href="#"><u>32</u></a>

## Bakgrund

Den svenska skoldebatten har länge varit intensiv och den nuvarande diskussionen menar vi framförallt handlar om de positiva eller negativa utslagen efter friskolereformen som implementerades 1992. Sveriges skolektorn förändrades då från att vara näst intill helt offentligt till att istället bli marknadsbaserad. Detta skedde genom att öppna upp för andra aktörer än bara kommuner, landsting och stat att bedriva skolverksamhet. Genom en skolpeng skapade man en marknad som baserades på konkurrens som innefattade både offentliga och privata aktörer.

Reformeringen härstammar delvis från en mycket bredare diskurs om upphandlingen av hela den offentliga sektorn. Företrädarna för reformerna menar att den offentliga förvaltningen kommer förbättras om den utsätts för konkurrens och valfrihet, därmed utvecklas välfärdssamhället. Öppnar man upp för privata aktörer på den offentliga marknaden förändrar man medborgarrollen till en sorts av klientroll. Medborgarna kan då välja mellan olika aktörer för att finna det bästa alternativet just för dem, framför allt ges rättigheten att välja bort producenter som inte tillgodoser deras krav (Blomqvist, 2000 s. 16). Genom att använda ekonomiska teorier om marknadens funktion har reformerna skett i syfte att öka medborgarnas rätt till valfrihet, men även att effektivisera utnyttjandet av offentliga resurser (Blomqvist, 2000 S. 31). Kritikerna hävdar motsatt att välfärdssamhället utarmas då marknaden åläggs detta demokratiska ansvar, som den offentliga förvaltningen traditionellt besuttit. Många forskare tvivlar på att en marknadsorienterad offentlig sektor. Då denna borde utgå från värden som står i konflikt med de ekonomiska som styr marknaden. Marknadsstyrningen riskerar att underminera de traditionella politiska målsättningar som rättvisa och solidaritet för den offentliga verksamheten (Blomqvist, 2000 S. 62).

Till denna diskurs tillkommer ytterligare ett problem, detta grundar sig i vems medborgerliga rättigheter som skall tas mest hänsyn till när det kommer till utbildning. Sedan slutet av 1940-talet och

implementeringen av den obligatoriska nioåriga grundskolan betraktades den som en medborgerlig social rättighet<sup>1</sup> utifrån barnens perspektiv(Englund, 2011 s.7). Denna rättighet kom att kritiserats under slutet av 1980- talet genom Ronald Reagan och Margaret Thatchers politik. Denna utgick ifrån den nyliberala diskursen med en betoning på det civila rättighetsperspektivet istället(Englund, 2011 s.7). Föräldrarnas civila rätt att bestämma vilken utbildning deras barn skulle ta del av började då fokuseras(Englund, 2011 s.8). Denna diskussion hade inte tidigare haft någon bred diskussionsarena i Sverige(Englund, 2011 s.7). Borgerliga medier i Sverige skapade stor opinion i samhället under slutskedet av 80-talet. Religiösa föräldrars rätt att välja skola för deras barn med religiös värdegrund fick ta stor plats i denna (Englund, 2011 s.8). Kravet på legaliseringen av friskolor växte under början på 90-talet. Inspiration en till stor del från internationella konventioner som betonade föräldrarätten till att välja utbildning för sina barn. 1992 implementerades det fria skolvalet i Sverige, och med hjälp av en skolpeng fick enskilda aktörer starta och bedriva skolverksamhet. Skolpeng (även kallat vouchers) är ett system som utarbetats av Milton Friedman för att kombinera social rättvisa och rätten att välja utbildning utifrån religiösa eller filosofiska uppfattningar. Systemet går ut på att privata och offentliga aktörer konkurrerar med varandra på samma villkor. Genom att en skolpeng som består av en viss summa pengar betalas ut för varje elev ifrån staten eller kommunen, till den specifika skolan som eleven går i(Blomqvist, 2000 s.57). Effekterna av implementeringen blev att det började etableras friskolor i en extremt hög takt. Sverige har nu blivit ett av de länder som gått längst med att marknadsanpassa sin skelsektor, vilket skett under blott två decennier. Idag går mer än var fjärde gymnasieelev och var åttonde grundskoleelev går i friskola(Skolverket, A 2013). Nu bedrivs 16 procent grundskolorna

---

<sup>1</sup> Med social rätt menar vi fördelning av det samhälleliga goda via statens institutioner och med civil rätt menar vi individens frihet gentemot staten, dessa begrepps betydelse följs genom uppsatsen.

respektive 39 procent av gymnasieskolorna i privat regi (Riksdagen A, SOU 2013:53 s.169). Den svenska skolan har alltså under relativt kort period förändrats från att vara en strikt sammanhållen offentligt styrd enhet till att innefatta en stor marknad med en mängd aktörer med olika inriktningar och mål för sin undervisning.

## Syfte och frågeställning

Vi skriver den här uppsatsen med utgångspunkten att skolfrågan måste ta sin början i frågeställningen om vad det är vi vill åstadkomma med skolan.

Ska vi ha en skolmarknad? Ska skolorna ligga under marknaden eller statens ansvar? Ska utbildningen räknas som en social eller civil rättighet? Finns det ett värde av att grundläggande utbildning ses som ett allmänt projekt? Dessa dessa frågor diskuteras flitigt i olika sammanhang utifrån olika perspektiv och värden. Några lyfter fram elevernas bästa, andra menar att det är viktigt att vi kan välja skola själva och vissa lyfter fram marknadens fantastiska påverkan som leder till nya idéer och bättre undervisning.

Frågorna behöver besvaras. Det krävs en diskussion kring vad skolans roll är i samhället och varför vi bedriver undervisning?

Med utgångspunkt från den frågeställningen ska vi ge vårt svar och argumentera för vårt ställningstagande.

Utifrån vårt ställningstagande ska vi sedan diskutera skolmarknaden och ge vårt svar på om vi borde ha en sådan eller inte.

Med skola i den här uppsatsen så kommer vi att avse den obligatoriska grundutbildningen i Sverige där alla barn har skolplikt.

Med skolmarknaden så kommer vi att syfta på den marknadsform vi har i Sverige idag som bygger på en helt skattefinansierad skolpeng, som är lika för alla.

En sammanfattning av vår frågeställning lyder:

*Vad är syftet med skolan och borde vi ha en skolmarknad?*

## Metod

I vår uppsats har vi till stor del använt oss av normativ metod och där vi huvudsakligen utgått ifrån Björn Baderstens bok *”Normativ Metod – att studera det önskvärda”*. För att ringa in vad metoden handlar om och göra vissa åtskillnader inom metoden delar han in den i tre olika former.

### 1. *’Begreppsanalys’*

Vilken handlar om att försöka reda ut innebörden av olika värden, begrepp och relationer inom den normativa diskussionen. Detta görs utifrån ett neutralt och kritiskt problematiserande perspektiv istället för att man försöker argumentera för sin värdemässiga ståndpunkt. (Badersten, 2006 s.43-44).

### 2. *’Givet att-analys’*

Förenklat skulle man kunna beskriva den här metoden som ett neutralt sätt att nå faktiska slutsatser i *’bör-frågor’*. Det här gör man genom att försvara en slutsats given en specifik normativ premis. Eftersom premissen eller premisserna är av hypotetisk karaktär är texten värdemässigt neutral (Badersten 2006 s.44-47).

### 3. *’Normativ analys i egentlig mening’*

Är en argumentation för ett eller flera ställningstaganden som är av direkt värdemässig karaktär. Den här metoden är alltså till skillnad från de två tidigare metoderna inte *’värdeneutral’* och är förmodligen det de flesta tänker på med normativ analys. John Rawls teori om rättvisa som vi använder oss av är ett exempel på en sådan text.(Badersten, 2006 s.47-48).



Samtidigt är en tydlig uppdelning svår att göra. Tydligt preciserade värden är en förutsättning för all normativ analys och en begreppsanalys utgör därmed en naturlig startpunkt (Badersten, 2006 s.49).

Vi kommer i vår uppsats att ta ställning för en värdegrund som sedan kommer att utgöra grunden för vår analys vilket innebär att vi tar värdemässig ställning. Uppsatsen är alltså skriven utifrån en 'normativ analys i egentlig mening', enligt den här indelningen.

## Intersubjektivitet

Intersubjektivitet är en viktig aspekt för all vetenskaplig text, den ska vara tydlig och enkel att kritisera. I normativ analys är det därför viktigt att tydligt definiera och precisera de värden analysen utgår ifrån. (Badersten 2006 s.73).

Med intersubjektivitet menas att uppsatsen skall vara reproducerbar så att andra skall kunna sätta sig in i vårt resonemang, följa detta, för att sedan kunna kritisera det.(Badersten, 2006 s.12)

Därför kommer en särskilt viktig del i vår analys vara vår värdegrund samt de värden denna vilar på. Tydlighet i de här delarna är därför av stor vikt.

Vissa kritiker avfärdar normativ metod då metoden inte når upp till positivismens mycket omfattande krav på intersubjektivitet (Badersten, 2006 s.9). Men vi menar att den tvärtom är nödvändig för statsvetenskap.

”På motsvarande sätt vore det inte meningsfullt att arbeta med empirisk teori som saknar grund i i normer.” (Lundquist 1998 s.28)

## Material

Materialet vi har använt är utvalt av oss då vi gjort en bred efterforskning på området om utbildning ur ett demokratiskt perspektiv. I första hand handlar litteraturen om hur en

marknadsanpassning påverkar den allmänna utbildningen. Vi har valt texter som markerar hur värden tenderar att skifta från demokratiska mot ekonomiska och hur rättigheter och friheter ändrar karaktär från sociala till civila. Vi anser att denna samhällsutveckling är ytterst aktuell och vill därför belysa detta i uppsatsen och har valt material utifrån ämnet.

Texterna som har prägel av demokratiska värden kontra ekonomiska är ”Välfärdsstatens nya ansikte: demokrati och marknadsreformer inom den offentliga sektorn” och ”Demokratins väktare: ämbetsmännen och vårt offentliga etos”. Den senare är skriven av Lennart Lundquist, professor emeritus i statsvetenskap på Lunds universitet. Hans resonemang och teori om vårt offentliga etos har tagit plats i vår diskussion om det fria skolvalet. Denna input har vi valt eftersom vi menar att ansvarsutkrävandet är problematiskt i frågan om utbildning. Uppsatsen är framförallt uppbyggd kring en rättvisaspekt som grundar sig i John Rawls arbete ”En teori om rättvisa”. Vi tar avstamp i hans princip om hur alla människor i samhället ska tilldelas så många fri och rättigheter som är möjligt utan att det blir på bekostnad på någon annan (Rawls, 1999 S.76). Princip använder vi för att bygga upp vår värdegrund och rättfärdiga hur vi tycker skolektorn bör vara uppbyggd. Vi menar att Rawls bygger upp ett kritisk och värderande resonemang om hur samhället bör vara uppbyggt. Hans resonemang överenskommer med vår syn på rättvisa och som vi tycker, med fördel kan appliceras på skolektorn. Materialet består även av litteratur som diskuterar frågan vilka medborgares rätt skall prioriteras när det kommer till skolpolitik och grundläggande utbildning. I det resonemanget använder vi antologin ”Utbildning som medborgerlig rättighet: föräldrarätt eller barns rätt eller-?” som tar avstamp i den engelska sociologen Tomas Humphrey Marshalls arbete ”Citizenship and Social class” från 1949. Antologin har vi valt då den både diskuterar internationella konventioner med den förstärkta föräldrarätten samt den problematiska konflikten mellan denna och barns rätt vad gäller utbildning. Vi menar att det är intressant och ytterst relevant perspektiv i frågan om huruvida vi bör ha ett skolval eller inte. Eftersom vi uppfattar det fria skolvalet utifrån ett individualistiskt

perspektiv tar vi även hjälp av artikeln “What public? Whose schools?” Av John F Covaleski. Utifrån denna text vill vi belysa frågan om hur utbildning bör ses som ett allmänt mål och handla om alla samhällets barn snarare eller bara dina egna. Detta ger diskussionen ytterligare ett perspektiv vilket vi anser är helt avgörande.

Uppsatsens empiriska material består av statistik och text från skolverket samt lagar, propositioner och skrivelser från Riksdagen. Detta material använder vi framförallt för att belysa att Sveriges lagstiftning är till för barnens sociala rättighet till utbildning. Sen använder oss av internationella konventioner från Europarådet och Förenta Nationerna. För att belysa att dessa snarare syftar till föräldrarnas civila rättigheter. Europakonvention har framförallt påverkat Sveriges beslutsfattare och vägt tungt i utbildningsfrågan då den är juridiskt bindande(Wahlström, 2011 s.87).

## Kritisk reflektion

Det problematiska med vårt urval av material och vår normativa metod är att kravet på intersubjektivitet blir lidande av detta. En kritisk reflektion av detta val och hur och varför materialet delvis begränsar oss men också bestämmer resultatet av uppsatsen presenteras här. För det första är Rawls teori relativt kontroversiellt och vårt resultat är beroende av denna vilket leder till att vårt resonemang kan tappa en del tyngd. Vi menar dock att John Rawls räknas som en stor politisk filosof med väletablerad politisk teori som med fördel kan användas i en argumentation av det fria skolvalet. Lennart Lundquists resonemang om vårt offentliga etos har i mångt och mycket fungerat som en röd tråd genom vår tidigare delkurs ”Makt och förvaltning”. Vi finner också stor nytta och funktionalitet av att använda detta. En annan problematik som uppkommer är, som vi redan nämnt vårt urval av texter. Framförallt att vi kunnat välja andra texter vilket skulle lett till ett annat resultat. Vi menar att det är ett systematiskt problem med normativ analys. Vi vill vara tydliga med att vi valt de texter som vi ansett

vara mest relevanta i ämnet. Vi arbetar med dessa genom att instämma samt kritisera författarnas slutsatser för att kunna bygga vidare och bidra till forskningen på detta område.

## Struktur

För att göra uppsatsen enkel att följa med i har vi försökt ge argumentationen en så tydlig struktur som möjligt, vilken vi kommer att beskriva här. Vi hoppas också att den här indelningen skänker ökad förståelse för avsikten i våra olika delar och vilken betydelse de har för vårt resonemang i sin helhet.

### 1. *Begreppsdefinition*

Här kommer vi att definiera och specificera de värden vi har som grund för vår argumentation.

### 2. *Värdegrund*

Med hjälp av värdena från begreppsdefinitionen kommer vi att förklara hur vi menar att dessa hänger ihop och kan utgöra en begriplig utgångspunkt för skoldebatten. Vi kommer här att argumentera för och förklara den här ståndpunkten.

### 3. *Argumentation*

Med utgångspunkt i värdegrunden kommer vi att argumentera i enighet med det som är uppsatsens syfte, att utbildning inte borde finnas på en marknad.

### 4. *Sammanfattning och slutsats*

Kort och gott en sammanfattning av uppsatsen där ingenting nytt egentligen tillförs men där vi kort går igenom vår värdegrund på nytt och sammanfattar argumentationen.

## Begreppsdefinition

I vår argumentation så kommer vi bland annat att skilja på begreppen egenvärden och instrumentella värden. Den här indelningen har vi i likhet med strukturen för vår metod hämtat ifrån Björn Baderstens bok. Den ger tydliga definitioner på dessa begrepp som vi kommer att använda i vår uppsats.

### 1. Egenvärden

Värden som i sig själva är goda, oavsett deras övriga konsekvenser. Uppfattningen om vilka dessa är varierar, men vanliga exempel är sanning, liv, rättvisa, frihet. (Badersten 2006 s.25-26).

### 2. Instrumentella värden

Värden som är goda genom sina konsekvenser, genom att leda till någonting som är önskvärt. (Badersten 2006 s.26)

Exempelvis är, om vi utgår ifrån att kunskap är ett egenvärde, utbildning som ger kunskap är ett instrumentellt värde.

## John Rawls rättviseteori

Teorin som vi använder oss av i uppsatsen är utarbetad av den politiska filosofen John Rawls som har haft stort inflytande i statsvetenskapen och ses som en av socialliberalismen främsta teoretiker. Han beskriver sin rättviseteori i sitt främsta verk "En teori om rättvisa". Denna utgår ifrån att rättvisa är grunden och en förutsättning för människan i samhällskontraktet, varje människa äger en okränkbar mängd av denna som inte ens samhällets väl kan åsidosätta (Rawls, 1999 s.25). Teorin fungerar som ramverk för vår värdegrund och vi kommer att diskutera och argumenterar utifrån denna.

Teorin utgår ifrån ett hypotetiskt resonemang som går ut på att blivande samhällsmedlemmar får välja hur sitt framtida samhällssystem ska vara uppbyggt innan de föds in i det, detta tillstånd kallar han 'begynnelsesituationen'. Samhällsmedborgarna har på sig 'en slöja av okunnighet' inför detta val, vilken gör att de är helt oförmögna att se vilka positioner de kommer att bli tilldelade. Rawls menar att de framtida samhällsmedborgarna kommer att välja ett samhällssystem som förutsätter att två rättvisepprinciper skall vara tillgodosedda. Han rangordnar dessa två principer mot varandra där den första principen kommer först och förutsetts för att den andra ska bli gällande. Den första beskrivs såhär:

*"alla ska ha samma rätt till det mest omfattande system av grundläggande friheter som är förenligt med att andra har ett liknande system av för alla lika stora friheter"* (Rawls,1999 S.76).

Den andra utgår ifrån att:

*"sociala och ekonomiska ojämlikheter skall ordnas så att de både a) rimligtvis kan väntas vara till allas fördel, och b) är knutna till befattningar och ämbeten som står öppna för alla"* (Rawls,1999 s.76)

Den första principen har alltså företräde och skall maximeras i samhället innan den andra kan bli gällande (Rawls,1999 S.60). Detta betyder att det är den första som också vi bygger vår argumentation i uppsatsen kring. I Rawls hypotetiska resonemang betyder 'slöjan av okunnighet' alltså omedvetenheten angående vilka positioner och förutsättningar samhällsmedlemmarna kommer att födas med. Alla betraktas som rationella varelser som kommer att välja ett samhällssystem utifrån vilket kommer att gynna dem mest. Valet har alltså som förutsättning att samhällsmedlemmarna är omedvetna om i vilken familj, social, etiskt bakgrund och klass de kommer att födas med. Men även omedvetenheten om kön, framtida ålder och eventuellt fysisk eller psykisk handikapp de kommer att leva med förutsätts(Rawls, 1999 s.33). Alla tänkbara levnadssituationer i samhället ska alltså övervägas samtidigt som de blivande samhällsmedlemmarna ska vara helt och hållet jämlika

inför valet (Rawls, 1999 s.39). De blivande samhällsmedlemmarna väljer utifrån sitt moraliska och rationella sinne och inte utifrån deras potentiella egoistiska intressen för t.ex. makt och prestige. De skall vara ömsesidigt ointresserade av varandra. Där igenom alltså välja det samhällsalternativ som gynnar dem mest oavsett vilken livssituation de skulle bli tilldelade (Rawls, 1999 s.38).

Begynnelsesituationen som Rawls målar upp är givetvis helt utan historisk reproducerbarhet och skall som sagt ses som helt hypotetiskt. Då det inte finns någon möjlighet som människa att frivilligt välja att födas. Istället blir vi människor tilldelade särskilda förmågor och positioner i vårt samhälle, vilket formar våra liv och materiella förutsättningar.

*”På rak arm kan verkar det knappast troligt att personer som betraktar sig själva som jämlika och har rätt att ställa krav på varandra skulle enas om en princip som kan kräva att några människor får sämre livsutsikter enbart för att de övriga ska få åtnjuta en större summa fördelar” (Rawls, 1999 S.35)*

Teorin tar alltså avstånd mot utilitarismen som strävar efter den största möjliga ”nyttan”. Då teorin inte kan försvara att större grupper i samhället får förmåner på bekostnad av mindre grupper. Å andra sidan så menar Rawls att ett fåtal människor i samhället kan tilldelas större fördelar om de andra grupperna också tjänar på detta (Rawls, 1999 S.36). Det är detta som verkligen skiljer John Rawls teori från socialismen.

För att vara extra tydliga vill vi alltså markera att vi tar avstamp i hans första princip som omfattar att alla skall ha rätt till ett så omfattande system av frihet som kan vara förenligt med att alla skall ha tillgång till ett liknande system av lika stora friheter.

## Utbildning en medborgerlig rättighet

Rätten till utbildning är inte någonting som funnits genom historien utan har först dykt upp på under den senare halvan av 1900-talet. Utbildning är något som absolut inte är givet då det fortfarande finns barn som saknar denna rättighet. Först efter Förenta

Nationernas ”Barnkonvention” (1989) började man urskilja utbildning utifrån barns rättighetsperspektiv internationellt (Quennerstedt, 2011 s.55). Sverige låg i framkant med att betrakta utbildning som en social, jämlik och kollektiv rättighet för alla medborgare. (Englund, 2011 s 7). Men rättighetsperspektivet låg inte i en speciellt framskjuten plats utan snarare som en diskret legitimering av uppbyggnaden av en statlig sammanhållen skola med principen om jämlikhet och social rättighet för alla medborgare (Englund, 2011 s 7). Mellan 1950-talet och 1980-talet utgjorde denna syn på utbildning att utgångspunkten för skolan aldrig riktigt blev ifrågasatt i Sverige (Englund, 2011 s 7). Först med nyliberalismens intåg på den globala politiska arenan som leddes av Thatcher och Reagan började man ifrågasätta denna rättighet vilket ledde till en global restaurering av den traditionella skolan (Englund, 2011 s.8). Den globala skolan men kanske framför allt den svenska upplevde en förskjutning från sitt uppdrag som demokrati skapande social rättighet mot en rättighet utifrån ett civilt perspektiv. Skolan började alltså på slutet av 80-talet istället att beskrivas som en rättighet ur föräldrars perspektiv. Vilket fick ett enormt genomslag i Sverige där implementeringen av friskolor fungerade som en central legitimering av denna rättighet (Englund, 2011 s.8). Denna förskjutning kunde legitimeras till stor grad av Förenta Nationernas deklarationen av mänskliga rättigheter från 1948:

*”parents have a prior right to choose the kind of education that shall be given to their child”* (United Nations, 1948 artikel 26)

Denna artikel nedtecknades i ett syfte att för att beskriva hur varje förälder har ansvar att främja undervisning och uppfostran utifrån de mänskliga rättigheterna. Detta för att säkerställa varje medlemsstats och dess befolknings aktiva avståndstagande av totalitära och fascistiska regimer. Nazitysklands brott mot mänskligheten med dess avrättade och torterade av miljontals judar, romer, homosexuella samt andra olikänkade var inte långt borta. (Roth, 2011 s.17). Men även andra internationella konventioner såsom Europakonventionen beskriver föräldrarnas rättigheter angående barnens utbildning:



*”Ingen får förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet som staten kan ta på sig i fråga om utbildning och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn sådan utbildning och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse”* (Europakonventionen, 1952 s.33).

Denna konvention är en utveckling av artikel 26 med sin proklamation om avståndstagandet från totalitära regimer och dess försök till indoktrinerande utbildning av befolkningen men har även som bakgrund 'Europakonventionens' artikel 9 om tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.

*”Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet; denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer”*

(Europakonventionen, 1950 s.11)

Enligt Ninni Wahlström skall den europeiska konventionen om rätten till utbildning varit den svåraste frågan att nå överensstämmelse kring bland ländernas representanter i Europarådet (Europakonventionen, 2011, s.45). Den huvudsakliga konflikten handlade om statens roll i en demokrati, Europa hade precis upplevt andra världskriget där totalitära regimer förringat sin befolkning de mest grundläggande rättigheter och det fanns en stor rädsla för stater som kontrollerade medborgares liv. Så den första och största kontroversen handlade om individens relation till staten och hur gränsen mellan det offentliga och privata borde dras. För att innebära en positiv garanti till frihet för medborgarna (Wahlström, 2011 s.46). En annan mycket betydande kontrovers handlade om religionsfriheten, denna sågs som ytterst elementär men det fanns stora motsättningar om dess juridiska gräns och omfattning. Olika länder tolkade religionsfriheten annorlunda i relation till utbildning. Ur många representanters perspektiv var värdet av föräldrars rätt till att välja en religiöst utformad utbildning för sina barn prioriterat, mot värdet av alla barns rätt till en sekulär och objektiv undervisning (Wahlström, 2011 s.46,47). Det fanns således också motsättningar om vem rätten till undervisning låg hos, var det föräldrarnas civila rätt som åsyftades

eller var det barnens sociala rätt (Wahlström, 2011 s.47). När FN:s barnkonvention nertecknades några decennier senare så präglades den mycket av föräldrarnas civila rätt och i artikel 5 är faktiskt ironiskt nog föräldrarna tilldelade den första uttalade rättigheten i konventionen:

*”Konventionsstaterna skall respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar eller där så är tillämpligt, medlemmar av den utvidgande familjen eller gemenskapen enligt lokal sedvänja, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, att på ett sätt som står i överensstämmelse med den fortlöpande utvecklingen av barnets förmåga ge lämplig ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i denna konvention”* (Barnkonventionen, 1989 artikel 5).

I artikel 28 och 29 så beskrivs barns rättighet till utbildning utifrån medlemsstaternas ansvarstagande här citerar vi artikel 29 som vi menar är mest relevant för vår uppsats:

*” \*Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att:*

*(a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga*

*(b) utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt för de principer som uppställts i Förenta nationernas stadga*

*(c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen*

*(d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar*

*(e) utveckla respekt för naturmiljön*

*Ingenting i denna artikel eller i artikel 28 får tolkas så att det medför inskränkning i den enskildes och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter, dock alltid under förutsättning att de i punkt 1 i denna artikel uppställda principerna iakttas och att kraven uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angivits som minimistandard.”*

*(Barnkonventionen 1989 artikel 29)*

Vi menar att det sista avsnittet i denna artikel är en accentuering som syftar till att försvara föräldrars civila rätt att välja utbildning för sina barn vilket vi hävdar står i konflikt med barnens sociala rätt till en jämställd, sekulär och objektiv undervisning. Vi menar att det är mycket på grund av dessa internationella konventioner och dess betoning på föräldrarätten som det fria skolvalet har kunna få så stor grogrund och befästning i Sverige. I Sveriges skollag beskrivs istället alla medborgares lika tillgång till utbildning utifrån vad vi tolkar den ur ett barns perspektiv:

*8 § Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag. I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. (Skollagen, 2010 s.3)*

Vilken följs av rätten till likvärdig utbildning:

*9 § Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas. (Skollagen 2010 s.3)*

Angående dessa två paragrafer i skollagen kan vi argumentera för att det fria skolvalet och föräldrarätten i skolfrågan inskränker barnens sociala rättighet till en objektiv och jämställd utbildning.

Vi kan se att dessa internationella konventioner har framställts under under en diskussion av gamla maktstrukturer och behovet av nya fri och rättigheter (Bergström, 2011 s 321). Över tid har konventionerna påverkat varandra och kanske förhindrat att 'de mänskliga rättigheterna' fått blomma ut helt. Konventionerna som vi ser handlar om konflikterna mellan föräldrarna och barnen men också om stat och individ vilket för med sig perspektivet på det

offentliga kontra privata. Denna konflikt blir extra synlig i frågan om utbildning då denna berör alla dessa frågor(Bergström, 2011 s 321). Vi menar liksom Bergström att den sociala rätten till utbildning aldrig får hamna i konflikt med de civila rättigheterna då utbildningen är en förutsättning för att göra bruk av sina civila rättigheter(Bergström, 2011 s 321). Vi ämnar att ta avstamp i att försvara värdet av utbildningen som en social rättighet för barnen snarare än en civila rätt för föräldrar.

## Värdegrund

Vår analys utgår först och främst ifrån frågeställningen vad syftet med skolan borde vara? Med det menar vi att man kan skapa en utgångspunkt i specifika värden och därigenom argumentera för hur skolan borde drivas. Vi förutsätter inte ett idealsamhälle som innebär att skolan måste se ut på ett specifikt sätt, utan en diskussion som hela tiden kan föras utifrån varför vi bedriver en utbildning och med den här utgångspunkten hur utbildningen borde se ut.

I den här delen ska vi argumentera för det vi ser som skolans syfte med utgångspunkt i de värden vi tidigare specificerat.

Vi vill inleda med att ta upp att skolan kan ha många värden för ett samhälle och att även dessa kan vägas in i frågor kring hur skolan borde se ut. Men vår utgångspunkt är att det som definieras som skolans syfte är de värden som alltid bör ges företräde i diskussionen även om andra värden kan anses lika värdefulla eller mer värdefulla för samhället i stort. En argumentation som bygger på att andra värden borde premieras eftersom de är viktigare för samhället i stort borde ha sin utgångspunkt genom att andra institutioner och delar i samhället i så fall ges större utrymme och tilldelas mer resurser i förhållande till skolan, inte genom att skolsystemet i stort förändras.

För att illustrera vad vi menar kan vi tänka oss två helt olika skolsystem. Ett förser samhällets barn med kvalitativ undervisning. Det andra brister helt på den punkten men ser till så att ingen i samhället svälter. Att ingen svälter är ett viktigt värde för ett

samhälle, men det är inte därför vi bedriver skolor. I ett samhälle där detta (att förhindra svält) är viktigare än att förse barn med utbildning kan det vara motiverat att göra detta framför att bedriva undervisning, eller parallellt, men i större skala. Men det ska då hanteras av andra organ i samhället och inte påverka hur skolan bedrivs, bara hur mycket resurser skolan tilldelas.

Det här är såklart ett absurt exempel som bara syftar till att synliggöra vad vi menar med att utgå ifrån vad skolans syfte är.

Vår första utgångspunkt är att kvalitativ utbildning utgör en grundläggande rättighet för barn i samhället. Vår andra utgångspunkt är att samhället ska utgå ifrån John Rawls rättvisepprinciper. I det här fallet är det den första principen som är aktuell. Den berör grundläggande rätt- och friheter och täcker därför in kvalitativ utbildning i formen av en grundläggande rättighet.

”Varje medborgare ska tillerkännas så omfattande grundläggande fri- och rättigheter som går att förena med att samma fri- och rättigheter tillerkänns alla andra.” (Rawls, 1999 s. 76)

Kvalitativ utbildning är alltså en rättighet som borde omfatta alla barn i så stor omfattning som möjligt som går att förena med att alla barn har samma rättighet.

Det här är ett mål för samhället som vi borde sträva efter inom utbildningen även om det i praktiken kanske inte är möjligt att nå exakt rättvisa. Men i en diskussion kring skolorna ska man alltid kunna hänvisa till det här målet och förändringar i enlighet med den här riktningen ska alltid företräda förändringar som sker i enlighet med andra principer. Utöver det ska förändringar som sker enligt andra principer aldrig genomföras om det sker på bekostnad av det här syftet.

Det är viktigt att komma ihåg att det vi menar med grundläggande rättighet här absolut inte är någonting som låter sig mätas i pengar. Därför menar vi håller inte den eventuella invändningen att skolsystemet idag är utformat på ett sätt som erbjuder alla rätten till likvärdig undervisning utan på ett sätt som erbjuder alla rätten till samma skolpeng.

Rättigheten består i den faktiska möjligheten till undervisning, inte möjligheten till skolpeng.

Det är troligt att för en likvärdig undervisningskvalité på olika skolor krävs en ojämn resursfördelning. En skola i ett problemområde kräver troligtvis mer resurser för att undervisningskvaliteten ska bli likvärdig den i ett välbärgat område där många elever har högutbildade föräldrar.

Vår utgångspunkt här är alltså att skolans syfte är att ge elever en så hög undervisningskvalité som möjligt, och att denna undervisningskvalité i sin tur ska vara utformad som en rättighet som är likvärdig för alla.

Den mest problematiska invändningen är som vi ser det barn med speciella behov på grund av exempelvis sjukdom.

Inom ramen för en undervisningskvalité som ska vara likvärdig för alla är det svårt att se hur exempelvis en gravt utvecklingsstörd elev ska få möjligheten till ett gott liv. Förmodligen kräver det här betydligt högre kvalité på utbildningen och därmed klarar en skola vars syfte är att garantera alla barn en likvärdig kvalité på utbildningen inte av att uppfylla detta.

Vi menar att detta är ett problem som bör lösas av en annan institution. Barnet är visserligen garanterad samma utbildningskvalité som vem som helst, men i fall av extrema behov måste det finnas andra instanser i samhället som ser till att dessa förses med den specialundervisning (och givetvis andra behov) som behövs för att ges möjligheten till ett bra liv. Detta är ett viktigt värde i samhället, men inte skolans (enligt definitionen i den här uppsatsen) syfte.

## Diskussion

Vårt grundantagande är att både att hög och likvärdig undervisningskvalité ska vara en rättighet för alla elever och huvudsyftet med skolan.

Det här menar vi är svårt att förena med en skolmarknad, vilket vi ska argumentera för här.

En förenklad bild av hur skolmarknaden är tänkt att fungera är att alla som vill ska ha möjligheten att öppna en skola, med kvalitetskrav såklart. Sedan får elever samt föräldrar välja skola utifrån egna preferenser och värderingar. Eftersom skolpengen sedan finansierar de skolor som tillräckligt många väljer så ska ”den Osynliga Handen” sortera ut de dåliga alternativen och premiera de bra.

Eftersom ingen vill gå på en dålig skola så kommer dessa inte att få några intäkter från skolpengen och tvingas lägga ner.

Efter ett tag kommer nya idéer, och ännu bättre skolor, in på marknaden och även de skolor som tidigare inte hade några problem att konkurrera om eleverna behöva anpassa sig till den nya marknaden eller lägga ner i brist på finansiering, vilket i längden ska leda till ökad utbildningskvalité för samtliga.

Huvudargumenten för en skolmarknad är att den ger föräldrar och elever möjlighet att välja den skola som passar dem bäst och att dessa val i längden kommer att ge ökad utbildningskvalité genom ”den Osynliga Handen”.

Vi kommer att utifrån vår värdegrund att bemöta dessa argument och diskutera andra skäl till varför en helt offentlig skola snarare än en skolmarknad är att föredra.

Vad gäller valfriheten menar vi att det inte borde vara ett mål med skolverksamheten, inte på det sättet valfriheten fungerar inom ramen för en marknad i alla fall. Möjligheten att välja mellan skolor som använder olika pedagogik, drivs av religiös övertygelse, ger eleverna en bärbar dator och så vidare bör inte vara en grundläggande rättighet för varken föräldrar eller elever och ska därför underordnas den grundläggande rättighet hög utbildningskvalité utgör.

## Marknaden som kvalitetshöjande

Vad gäller den höjda utbildningskvaliteten i en marknad så menar vi att även detta frångår skolans egentliga syfte.

Vissa får säkert en hög utbildningskvalité. Kanske högre än vad de fått i ett offentligt skolsystem. Andra får lägre. Men ingen är garanterad någon kvalité, och framförallt inte någon likvärdig kvalité i förhållande till andra elever.

Därför brister marknaden i det rättvisekrav vi måste kunna ställa på grundläggande rättigheter som undervisning.

Snarare bygger hela systemet på varierande kvalité på undervisningen och tanken att detta i längden ska leda fram till bättre undervisning ur ett helhetsperspektiv.

Bristande kvalité för somliga ska i längden utveckla den svenska skolan genom nya idéer och bättre sätt att sköta skolor.

Men det här, att utveckla utbildningskvaliteten, är någonting som inte borde skötas av skolan, i alla fall inte på ett sådant sätt att det går ut över skolans huvudsyfte, utan av exempelvis forskning.

Eleverna är på en skolmarknad en sorts försöksråttor i samhällsexperiment som i längden ska ge bättre utbildning vilket knappast lever upp till skolans syfte, att garantera en hög och likvärdig utbildning som en grundläggande rättighet.

## Det fria skolvalet

Vi har varit tydliga i vår utgångspunkt att vi inte ser skolvalet som en del av skolans syfte. Däremot kan man, som vi skrev i metodavsnittet, ändå argumentera för att skolvalet som ett värde så länge det inte underminerar skolans syfte på något sätt.

Vår ingång i den här diskussionen är att skolvalet faktiskt går ut över skolans syfte genom att undervisningskvaliteten blir ojämn.

För att göra ett initierat val förutsätter det en bred kunskap om skolsystemet och samhället helhet. Den här kunskapen kommer att variera stort vilket skapar ett ojämnt valunderlag för barn.



Det här syns bland annat genom att skolorna successivt med friskolereformen och det fria skolvalet blivit mer och mer homogena vilket leder till att ytterligare spä på segregationen i samhället.(Englund, 2011 s. 256-260)

Risken med att skolan blir allt mer segregerat etiskt och socialt förstärks ytterligare genom att skillnaderna mellan de hög- och lågpresterande eleverna även de växer (Blomqvist, 2000 s. 187)

Vår teori är alltså att det fria skolvalet kommer att bidra till en ojämn skolkvalité och därmed motverka syftet med skolan, därför menar vi att konsekvenserna av det fria skolvalet snarare är ett skäl att förespråka en helt offentlig skola och inte en marknad.

## Det offentliga etoset

Inom ramen för diskussionen kring om det borde finnas en skolmarknad eller inte är frågan hur alternativen, en helt offentlig skola eller en skolmarknad, påverkar de anställda central? Utifrån vår värdegrund för skolan och Lennart Lundquists teori om ”det offentliga etoset”, beskriven i boken Demokratins Väktare, ska vi diskutera den här frågeställningen. Därför ska vi först precisera vad vi avser med ”det offentliga etoset” och vi utgår här som sagt ifrån definitionen i Demokratins Väktare.

”Med vårt offentliga etos avser jag de fundamentala föreställningarna om hur vårt samhälle bör styras. Det omfattar verklighetsuppfattningar, värden och idéer om på vilket sätt värden ska kunna tillgodoses.” (Lundquist 1998 s.53)

Men vi ska inte diskutera teorin utifrån Lundquists tankar om vad det offentliga etoset borde omfatta mer än så. Eller argumentera för egna ställningstaganden i den frågan. Utan istället vill vi använda det här citatet som en plattform att återkomma till för att diskutera ansvarsperspektivet för tjänstemän (ämbetsmän i Demokratins Väktare).

Vilket ansvar har en tjänsteman (eller kvinna) i egenskap av att vara offentligt anställd? Lundquist tar upp tre modeller som brukar diskuteras.

### 1. Hierkiansvarighetslinjen

Den weberska modellen som bygger på ledarna i offentlig förvaltning som ytterst ansvariga och tydligt avgränsade ansvarsområden. (Lundquist 1998 s.70)

### 2. Kollektivansvarighetslinjen

Utgår ifrån att alla individer har ett ansvar för organisationen, alternativt att man har ett kollektivt gemensamt ansvar. Modellen kritiserar av Lundquist för att den saknar en tydlighet i ansvarsfördelningen. ”Allas ansvar tenderar att bli ingens ansvar.” (Lundquist 1998 s.71)

### 3. Personansvarighetslinjen

Bygger på att ämbetsmannen har ett individuellt givet vissa premisser eller ”krav” om orsak, insikt och fri vilja. (Lundquist 1998 s.71)

Det är inte ansvarsfördelningens utformning vi ska diskutera, utan återigen ser vi det här som en plattform för vår diskussion kring ansvarsperspektivet inom offentlig förvaltning i allmänhet och skolan i synnerhet.

Vår utgångspunkt som vi vill argumentera för är att det inom offentlig förvaltning finns ett ansvar som går att specificera och diskutera. Både ur perspektivet vad som ingår i ansvaret (exempelvis Lundquists svar på ”vårt offentliga etos”) och hur ansvarsfördelningen ser ut.

Den här möjligheten till ansvarsutkrävande ser vi som ett instrumentellt värde unikt för offentlig verksamhet. I det här fallet ett instrumentellt värde för att uppnå högre kvalitet på skolorna.

Du kan helt enkelt inte kräva samma individuella ansvar av en rektor eller lärare på en privat skola som på en offentlig och detta menar vi är ett värde som inte ska underskattas ur perspektivet både hur kvalitén på undervisningen och hur rättvist skolsystemet i slutändan är.

Det är betydligt svårare att argumentera för att en skola i privat regi har ett samhällsansvar när deras intresse snarare kanske är

exempelvis ekonomisk profit eller att driva sin verksamhet i enlighet med deras privata pedagogiska eller religiösa övertygelser.

Jämför detta med exempelvis en offentlig skola vars syfte alltid är att undervisa i enlighet med samhällets bästa.

Men det är viktigt att komma ihåg att detta inte är någonting vi får per automatik i offentlig verksamhet. Det är heller inte det vi argumenterar för. Snarare är det utifrån ett långsiktigt samhällsperspektiv en tydlig plattform för ansvarsutkrävande, diskussion och regleringar som inte hade varit möjliga inom den privata sektorn. Vad menar vi då med det här?

Med ansvarsutkrävande menar vi att det inom ett samhälle går att kräva ut ett ytterligare ansvar för offentligt anställda, som inte ligger på privatanställda och övriga medborgare, exempelvis genom ämbetsmannadygder (Lundquist 1998 s.100-101) eller den amerikanska federala koden (Lundquist 1998 s.99) genom att helt enkelt hänvisa till att de är offentligt anställda och därmed har ett specifikt ansvar kopplat till detta. Hur detta ansvar utformas är som sagt en diskussion som vi inte ämnar att gå in på i den här uppsatsen, utan poängen är bara att möjligheten för ansvarsutkrävande finns där.

Med diskussion menar vi att det utifrån ansvarsutkrävandet går att skapa en allmän diskussion, både i samhället i stort och på forum som rör den offentliga verksamheten kring vad det offentliga etoset innebär för offentligt anställda. Vikten av att ringas in i en sådan här, ständigt pågående diskussion, är menar vi att du som offentligt anställd både förmodligen är mer intresserad av att tillägga dina egna åsikter samt ta åt dig av budskapet i vad andra har att säga än vad du hade gjort som privatanställd. Det är ju faktiskt inte dig det egentligen berör om du jobbar privat även om du förlängningen påverkas av hur andra agerar och kanske av den anledningen i alla fall vill tillägga något. Men möjligheten till en diskussion som berör ett ansvar som alla offentligt anställda är en möjlighet för alla samhällen, det ligger i allas intressen och går som sagt att spåras tillbaka i det att de är offentligt anställda.

Med regleringar menar vi reell lagstiftning som syftar till att skapa, bevara och styrka det offentliga etoset. Exempel på detta är lagar om lönenivåer, offentlighetsprincipen, och så vidare. Poängen är återigen inte att argumentera för att någon specifik lagstiftning skulle gynna skolan utan att möjligheten till regleringar är betydligt större inom offentlig verksamhet än privat, både på ett verkställande plan och för att återknyta till vad vi tidigare skrivit att skolan i diskussionen kring dessa kan ta hjälp av förslag som gäller offentlig verksamhet i allmänhet och inte behöver utforma en speciell lagstiftning som tar hänsyn till den speciella karaktären en skolmarknad har.

Givetvis så finns det många aspekter som hade gjort även en helt offentlig skola unik i sin karaktär, men det finns trots allt betydligt fler gemensamma nämnare mellan denna och annan offentlig verksamhet än vad som finns mellan offentlig verksamhet i allmänhet och en skolmarknad.

Vi inledde med frågeställningen hur alternativt en skolmarknad kontra en helt offentlig skola skulle påverka de anställda och har nu fört ett långt resonemang som vi ska försöka knyta ihop till ett svar på den här frågan.

Vi argumenterar alltså för att offentlig verksamhet är en förutsättning för ett specifikt ansvarsutkrävande man skulle kunna kalla offentligt etos. Men det besvarar egentligen bara varför en offentlig skola har en fördel gentemot en privat. Vi menar att komplexiteten är större än så.

Även här utgår vi ifrån ett resonemang ifrån Demokratins Vaktare.

*”En otydlig gränsdragning kan leda till tvekan om vilka regler som egentligen gäller, och då är inte ens ett precist offentligt etos till någon nytta.” (Lundquist 1998 s.245)*

Det här är såklart någonting som gäller skolan också, och kanske i ännu högre utsträckning än på många andra håll i samhället. På en skolmarknad är inte problemet bara att det är oklart vilken sektor skolan egentligen tillhör på grund av upphandlingar och så vidare, utan den riskerar också att präglas av anställda som i hög grad arbetat på både privata och offentliga verksamheter. Den kulturen

som finns inom det privata och de problem som finns där med brist på möjlighet till ansvarsutkrävande kommer alltså i väldigt hög grad troligtvis att bäras med in på även offentliga skolor.

Sammanfattningsvis så menar vi alltså att det offentliga etoset står för någonting som har möjlighet att bli ett viktigt instrumentellt värde inom en offentlig skolsektor, som inte är möjligt att nå på en skolmarknad.

## Värdet i det allmänna

En helt offentlig skola skulle stärka skolan som någonting allmänt och gemensamt. Våra gemensamma krav gynnar alla och likaså gemensamma ansträngningar. Brister en skola kvalitativt går det att hänvisa till att alla offentliga skolor ska kunna förväntas hålla samma kvalité.

Genom ett system där en sådan kravställning är möjlig skapar vi inte bara ett rättvisare samhälle med mer jämlika möjligheter för alla utan gör också skolans kvalité till ett gemensamt samhällsprojekt.

Det här (det gemensamma samhällsprojektet) utgör ett instrumentellt värde för skolan och ett egenvärde för samhället i stort.

Men vad menar vi då med skolan som ett gemensamt samhällsprojekt? Det är en teori som vi bygger på John F. Covalieskies artikel *What public? Whoose Schools?* Utgångspunkten är att man i 'det allmänna' (public) delar gemensamma problem som måste diskuteras och lösas tillsammans för att nå ett mål som gynnar alla. (Covaleskie, 2007 s. 29)

*”I a public individuals adress shared concerns through common action in which the perspective and interests of each member is given approximately even weight by all members.”* (Covaleskie, 2007 s. 29)

I ett förändrat samhällskontrakt där vi förvandlas från medborgare till interagerande producenter, konsumenter, konkurrenter och

observatörer saknas gemensamma projekt att enas kring. Gemensamma intressen försvinner till förmån för individuella samtidigt som strävan för gemensamma intressen minskar strävan efter individuella. (Covaleskie 2007 s. 29)

Utifrån den här argumentationen menar vi att en helt offentlig skola dessutom fyller funktionen av ett gemensamt projekt för samhället i stort. Något som vi kan sluta upp tillsammans bakom och som skapar en ökad känsla för det allmänna bland medborgarna.

Men också, och kanske i det här sammanhanget framförallt, ett instrumentellt värde för skolans syfte hög och likvärdig kvalitet som en grundläggande rättighet för alla barn.

## Sammanfattning och slutsats

Frågeställningen för den här uppsatsen löd var, vad är skolans syfte och borde vi ha en skolmarknad?

Utgångspunkten och svaret på den första frågan, vad syftet med skolan är, är att utbildning är en grundläggande rättighet för alla barn och att skolans syfte är att garantera denna enligt Rawls teori om rättvisa. Det vill säga en så kvalitativ utbildning som möjligt förutsatt att alla har rätt till samma.

För att möjliggöra denna rättvisa förespråkar vi ett system där lärarnas kunskap och pedagogisk forskning står i centrum. Ett system som förutsätter att man kan lita på samtliga skolor, och som inte förutsätter att föräldrar och elever ska behöva sätta sig in i viktiga val för att bli garanterade bra utbildning. Med den här utgångspunkten är det man borde se till inom skolpolitik snarare att eftersträva en hög generell nivå på undervisningen. Samt inom ramen för undervisningen ge lärare kunskapen, möjligheten, ansvaret och förtroendet att kunna se till elevernas individuella intressen. Att istället ge det här ansvaret till föräldrar är att ge upp tron på generell lärarkompetens när något av det viktigaste för förbättrad undervisning snarare är det motsatta. Det är också ett

system som gynnar dem vars föräldrar har möjligheten och viljan att på ett informerat sätt göra ett aktivt och bra val. En princip som borde vara otänkbart i ett samhälle med ambitionen att elevernas bakgrund och sociala status inte på något sätt ska påverka deras möjlighet till god utbildning och framtidsutsikter i livet.

Att ge lärare det förtroendet och därmed också öppna upp en ständigt pågående diskussion om huruvida de generellt eller på individuell nivå når upp till detta på en tillfredsställande sätt, är istället i sig en av de viktigaste förändringarna vi borde genomföra för en förbättrad utbildning.

Läraryrket borde associeras och präglas av en stor kunskap samt ett högt offentligt etos. Det krävs givetvis många åtgärder där, både vad gäller lön och utbildning, men det krävs också ett system som förutsätter att det här är möjligt.

En sammanfattning av vår uppsats är alltså att skolans syfte är att garantera en kvalitativ utbildning som en grundläggande rättighet för alla barn, vilket har utgjort vår värdegrund.

Utifrån den här värdegrunden menar vi att skolan borde drivas som en helt offentlig institution, och att det fria skolvalet och skolmarknaden därmed borde avskaffas, eftersom :

- Marknaden som instrument brister ur ett rättviseperspektiv
- Det fria skolvalet bidrar till ökad ojämlikhet.
- Det offentliga etoset är ett potentiellt värdefullt instrumentellt värde för skolan.
- Skolan som ett gemensamt samhällsprojekt hade bidragit både som ett instrumentellt värde för skolan och ett
- Utbildning som social rättighet får aldrig bli en konflikt med civila rättigheter då den första är förutsättningen för nyttjandet av den andra.

## Litteraturlista

- Badersten, Björn (2006). *Normativ metod: att studera det önskvärda*.  
Lund: Studentlitteratur
- Blomqvist, Paula & Rothstein, Bo (2000). *Välfärdsstatens nya ansikte: demokrati och marknadsreformer inom den offentliga sektorn*.  
Stockholm: Agora
- Englund, Tomas, Ninni Wahlström, Ylva Bergström, Ann Quennerstedt & Klas Roth mfl. (2011). *Utbildning som medborgerlig rättighet: föräldrarätt eller barns rätt eller- ?*. Göteborg: Daidalos
- Lundquist, Lennart (1998). *Demokratins väktare: ämbetsmännen och vårt offentliga etos*. Lund: Studentlitteratur
- Rawls, John (1999). *En teori om rättvisa*. Göteborg: Daidalos

## Elektroniska resurser

- Barnkonventionen (1989)  
<http://unicef.se/barnkonventionen> (hämtat 27.1.2014)
- Covaleskie, John F. "What public? whose schools?"  
(2007)<http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail?vid=2&sid=269dce91-5286-48bf-a905-25efc2d68229%40sessionmgr113&hid=104&bdata=JnNpdGU9>



[ZWRzLWxpdmUmc2NvcGU9c2l0ZQ%3d%3d#db=eric&AN=EJ773886](#) (Hämtad den 30.1.2014)

Europa konventionen (1952)

[http://www.echr.coe.int/Documents/Convention\\_SWE.pdf](http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SWE.pdf)  
(hämtad den 27.1.2014)

Riksdagen A(2013) Valfrihet i skolan

[http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Valfrihet-i-skolan\\_GG03230/?html=true](http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Valfrihet-i-skolan_GG03230/?html=true) (Hämtat 17.1.2014)

Skollagen (2010)

<http://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/10/100800.PDF> (hämtad den 28 januari 2014)

Skolverket A (2013) Statistik och utvärdering

<http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/statistik/grundskola/skolor-och-elever/skolor-och-elever-i-grundskolan-lasar-2012-13-1.193058>(Hämtat 17.1.2014)

United Nations Mänskliga rättigheter (1948)

<http://www.un.org/en/documents/udhr/> (Hämtat 17.1.2014)